

*"Službeni glasnik RS", broj 79/2022*

Ustavni sud u sastavu: predsednik Snežana Marković i sudije Gordana Ajnšpiler Popović, Lidija Đukić, Tatjana Đurkić, Vesna Ilić Prelić, dr Dragana Kolarić, dr Tamaš Korhec (Korhecz Tamás), Miroslav Nikolić, dr Vladan Petrov, dr Jovan Ćirić, dr Milan Škulić i dr Tijana Šurlan, na osnovu člana 167. stav 1. tač. 1. i 3. Ustava Republike Srbije, na sednici održanoj 30. juna 2022. godine, doneo je

## ODLUKU

1. Utvrđuje se da naslov iznad člana 133. u delu koji glasi: "i povrede Kodeksa" i odredbe člana 133. st. 4. i 5. Statuta Univerziteta u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", br. 201/18, 207/19, 213/20, 214/20 i 217/20) nisu u saglasnosti sa Ustavom i zakonom.
2. Utvrđuje se da naslov iznad člana 8. koji glasi: "Postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za ostale povrede Kodeksa" i odredbe čl. 8, 8a i 9. Pravilnika o postupku utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", br. 193/16, 196/16, 197/17, 199/17, 203/18, 206/18, 212/19 i 214/20) nisu u saglasnosti sa Ustavom i zakonom.
3. Odbacuje se zahtev za obustavu izvršenja pojedinačnih akata, odnosno radnji preduzetih na osnovu Pravilnika iz tačke 2.

## Obrazloženje

I

Ustavnom sudu su podnete dve inicijative kojima se traži pokretanje postupka za ocenu ustavnosti i zakonitosti pojedinih odredaba opštih akata Univerziteta u Beogradu navedenih u izreci ove odluke. Prvom inicijativom se osporava saglasnost sa Ustavom i zakonom odredbe člana 133. stav 5. Statuta Univerziteta u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", broj 201/18), odredbe člana 9. Pravilnika o postupku utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", broj 193/16) i odredaba čl. 1. i 2. Pravilnika o izmenama i dopunama Pravilnika o postupku utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", broj 214/20). Drugom inicijativom se osporava ustavnost odredbe člana 9. Pravilnika o postupku utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", br. 193/16, 196/16, 197/17, 199/17, 203/18, 206/18, 212/19 i 214/20).

Navodi osporavanja izneti u prvoj inicijativi se, u najbitnijem, odnose na sledeće:

Prvo, da u odnosu na osporenu odredbu člana 133. stav 5. Statuta Univerziteta u Beogradu (u daljem tekstu: Statut), a kojom je predviđeno da se, ako lice iz stava 4. ovog člana (lice koje ne može steći zvanje nastavnika ako mu je po donošenju konačne odluke izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike) ima stečeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika, postupak oduzimanja zvanja sprovodi na način propisan opštim aktima Univerziteta, postoji "nedostatak legislativne kompetencije Univerziteta" da svojim opštim aktom uredi institut "oduzimanja", odnosno "gubitka" zvanja nastavnika i saradnika na visokoškolskim ustanovama Univerziteta. Ovo iz razloga što uređivanje ovog pravnog instituta izlazi izvan okvira Ustavom utvrđenog jemstva autonomije univerziteta, jer je odredbom člana 72. stav 2. Ustava predviđeno da univerziteti, visokoškolske i naučne ustanove samostalno odlučuju o svom uređenju i radu, u skladu sa zakonom. Navodeći odredbe člana 6. Zakona o visokom obrazovanju kojima je definisano šta podrazumeva autonomija univerziteta i drugih visokoškolskih institucija, kao i odredbe čl. 73. do 75. ovog zakona, kojima su uređene vrste zvanja nastavnika visokoškolske ustanove, uslovi za izbor, sticanje zvanja i zasnivanje radnog odnosa, te odredbe čl. 83. do 87. Zakona koje se odnose na sticanje zvanja saradnika, inicijator ističe da je Zakon o visokom obrazovanju, kojim je Republika Srbija, saglasno svojim ustavnim nadležnostima uredila sistem visokoškolskog obrazovanja, propisao koja pitanja visokoškolska ustanova uređuje svojim opštim aktom, te da "oduzimanje" ili "gubitak" zvanja nije pojam koji Zakon uopšte poznaje, niti je Zakonom predviđeno da zvanje nastavnika ili saradnika može prestati zbog izrečene mere javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike. Po mišljenju inicijatora, Zakon je prestanak nastavničkih i saradničkih zvanja propisao kroz određivanje perioda na koji se vrši izbor u pojedina zvanja i nije ostavio mogućnost da se opštim aktom visokoškolske ustanove predvidi neki drugi osnov za prestanak zvanja, pri čemu, u situaciji kada se utvrdi da prilikom sticanja zvanja nije bio ispunjen neki od propisanih uslova, ne radi se o gubljenju stečenog zvanja, već o utvrđenju da zvanje nije stečeno na pravno valjan način. Takođe, u inicijativi se navodi da Zakon u članu 72. stav 4. taksativno propisuje koja krivična dela zbog infamnosti predstavljaju smetnju za sticanje zvanja nastavnika, odnosno saradnika i predstavljaju osnov za zabranu obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika i prestanak radnog odnosa u skladu sa zakonom. Iznoseći svoju analizu zakonskih odredaba u delu kojim se uređuje prestanak zvanja, inicijator zaključuje da "korelativnost sticanja i prestanka zvanja podrazumeva to da ako je pitanje kada i kako se mogu steći zvanja ... regulisano na nivou Zakona a samo su preciziranje uslova i procedura prepušteni opštim aktima visokoškolske ustanove, takođe i kod prestanka zvanja ne bi se opštim aktima visokoškolske ustanove mogli uvesti neki novi osnovi za prestanak zvanja". Iz navedenih razloga, inicijator smatra da osporena odredba Statuta nije u saglasnosti sa odredbama člana 72. Ustava, kao ni sa odredbama čl. 6, 72. i 89. stav 1. Zakona o visokom obrazovanju.

Drugo, u odnosu na osporene odredbe Pravilnika o postupku utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", br. 193/16, 196/16, 197/17, 199/17, 203/18, 206/18, 212/19 i 214/20), Ustavni sud najpre konstatuje da se prvom inicijativom formalno osporavaju odredbe čl. 1. i 2. Pravilnika o izmenama i dopunama Pravilnika koji je donet 19. februara 2020. godine ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", broj 214/20), kojima je osnovni tekst Pravilnika dopunjen dodavanjem novog stava 3. u članu 8. i dodavanjem novog člana 8a. Iz sadržine inicijative sledi da se razlozi osporavanja suštinski odnose na odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika u celini. Naime, polazeći od argumentacije iznete u pogledu nesaglasnosti osporene odredbe Statuta sa Ustavom i zakonom, inicijator smatra da ni odredbe Pravilnika kojima je uređen "postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za ostale povrede Kodeksa" (naslov iznad odredaba čl. 8. i 8a), nisu u saglasnosti sa prethodno navedenim odredbama Ustava i Zakona o visokom obrazovanju. Pored toga, inicijativom se ističe i nesaglasnost osporenih odredaba Pravilnika sa načelom vladavine prava iz člana 3. Ustava, i to sa stanovišta jasnoće pravnih normi. U tom smislu, inicijator navodi da član 8. Pravilnika predviđa da

nastavničko zvanje može biti oduzeto u dve situacije: prvoj, ako se ispostavi da su radovi na osnovu kojih je kandidat izabran u zvanje rezultat neakadenskog ponašanja iz člana 1. ovog pravilnika (stav 1. člana 8.) i tada postupak oduzimanja zvanja pokreće dekan, a postupak se sprovodi na način koji je predviđen za sticanje zvanja (stav 2. člana 8.); drugoj, kada se postupak pokreće protiv svih lica kojima je izrečena mera javne osude za (bilo koju) povredu Kodeksa profesionalne etike, s tim da u ovoj drugoj situaciji "nije predviđeno ko kome podnosi predlog za oduzimanje nastavničkog zvanja". Takođe, inicijator smatra da je nejasno koju situaciju regulišu odredbe člana 8a Pravilnika, jer se primenom bilo kod metoda tumačenja pravnih normi ne može zaključiti da li se postupak predviđen ovim odredbama odnosi na oduzimanje zvanja zbog izrečene javne osude za neakademsko ponašanje u izradi pisanih radova, a što je inače jedino predmet uređivanja osporenog opšteg akta, ili zbog izrečene javne osude zbog bilo koje povrede Kodeksa. Imajući u vidu da oduzimanje zvanja ima za pravnu posledicu i prestanak radnog odnosa, inicijator smatra da osporene odredbe nisu u saglasnosti ni sa zajemčenim pravom na rad iz člana 60. Ustava, kojim je utvrđeno da se pravo na rad jemči u skladu sa zakonom, te se, u vezi s tim poziva na odredbe čl. 89. i 93. Zakona o visokom obrazovanju i odredbe čl. 175, 176. i 179. Zakona o radu, navodeći da se osporenim Pravilnikom u pravni sistem uvodi novi razlog za otkaz ugovora o radu nastavnicima na visokoškolskim ustanovama, i to zbog povrede etičkih pravila Univerziteta u Beogradu, a koja pravila imaju za cilj da uredi etičku odgovornost. Stoga inicijator smatra da osporene odredbe nisu u saglasnosti ni sa označenim odredbama Zakona o visokom obrazovanju i Zakona o radu. Konačno, u inicijativi se navodi da ove odredbe Pravilnika nisu u saglasnosti ni sa pravom na pravično suđenje i pravom na pravno sredstvo, koja prava su zajemčena odredbama člana 32. stav 1. i člana 36. stav 2. Ustava, jer propisani postupak ne predviđa da o pravima i obavezama lica protiv koga se vodi postupak odlučuje sud.

Odredbu člana 9. Pravilnika, kojom je propisano da će se postupci započeti pre stupanja na snagu Kodeksa i ovog pravilnika okončati po odredbama Kodeksa, Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu i ovog pravilnika, osporavaju oba inicijatora. Utvrđivanje neustavnosti osporene odredbe Pravilnika traži se sa stanovišta njene nesaglasnosti sa principom zabrane povratnog dejstva zakona i drugih opštih akata iz člana 197. Ustava i sa načelom vladavine prava iz člana 3. Ustava. Oba inicijatora smatraju da osporena odredba ima retroaktivno dejstvo u odnosu na postupke koji su u toku, a da Ustav odredbama člana 197. isključuje mogućnost da bilo koji opšti akt, osim pojedinih odredaba zakona, ima povratno dejstvo. Pored toga, jedan od inicijatora smatra da odredbe čl. 3. i 197. Ustava normiraju osnovne postulate pravne države u formalnom smislu kojima država garantuje građanima pravnu sigurnost i predvidivost. Jedan od podnosilaca je podneo zahtev za obustavu izvršenja pojedinačnih akata donetih na osnovu osporenih odredaba Pravilnika.

## II

Ustavni sud je, saglasno odredbi člana 33. stav 1. Zakona o Ustavnom sudu ("Službeni glasnik RS", br. 109/07, 99/11, 18/13 - Odluka US, 40/15 - dr. zakon i 103/15), podnete inicijative dostavio na odgovor Savetu Univerziteta u Beogradu, kao donosiocu osporenog Statuta, i Senatu Univerziteta u Beogradu, kao donosiocu osporenog Pravilnika.

Savet Univerziteta u Beogradu u odgovoru na navode inicijatora o nesaglasnosti sa Ustavom i zakonom osporene odredbe Statuta, pozivajući se na odredbe člana 72. Ustava i člana 6. Zakona o visokom obrazovanju, ističe: da autonomija univerziteta, pored ostalog, podrazumeva pravo na unutrašnju organizaciju i pravo na izbor nastavnika i saradnika, da je članom 12. stav 1. tačka 16) istog zakona propisano da Nacionalni savet za visoko obrazovanje donosi Osnove za kodeks o akademskom

integritetu i sukobu interesa prilikom izbora u zvanje nastavnika, odnosno saradnika i zasnivanja radnog odnosa na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji (u daljem tekstu: Osnove za kodeks), da je u Osnovama za kodeks, koje je Nacionalni savet za visoko obrazovanje doneo 24. oktobra 2016. godine, određeno da je visokoškolska ustanova dužna da donese Kodeks o akademskom integritetu u cilju očuvanja dostojanstva profesije, unapređenja moralnih vrednosti, zaštite vrednosti znanja i podizanja svesti o odgovornosti svih članova akademske zajednice, da se tačkom 46) ovog akta predviđa "oduzimanje nastavničkog odnosno saradničkog zvanja u slučaju da se saznaju nove činjenice, odnosno pojave dokazi iz kojih proizlazi da u trenutku izbora u zvanje kandidat nije ispunjavao uslove propisane zakonom, odnosno ako se utvrdi da radovi na osnovu koji je kandidat izabran u zvanje predstavljaju rezultat neakademske ponašanja, kao i da postupak oduzimanja zvanja pokreće organ poslovođenja, koji se sprovodi na način predviđen za sticanje zvanja". Na osnovu izloženog, donosilac osporenog Statuta smatra da navedena odredba člana 12. stav 1. tačka 16) Zakona o visokom obrazovanju i Osnove za kodeks Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje daju osnov za uređenje pitanja akademskog integriteta na visokoškolskim ustanovama, što obuhvata i pitanje pravnih posledica neakademske ponašanja na sticanje i oduzimanje nastavničkih zvanja na Univerzitetu. Dalje se navodi da su akademski integritet i pitanje izbora nastavnika i saradnika očigledno povezani, te ako povrede akademskog integriteta ne bi mogle da proizvedu nikakve posledice po status nastavnika Univerziteta, "uvođenje ovog instituta u zakon i druge opšte akte bi se ispostavilo kao provizorno". Osim toga, ukazuje se da je članom 176. tačka 2) Zakona o radu propisano da radni odnos prestaje nezavisno od volje poslodavca i zaposlenog ako je zaposlenom, po odredbama zakona, odnosno pravnosnažnoj odluci suda ili drugog organa, zabranjeno da obavlja određene poslove, a ne može da mu se obezbedi obavljanje drugih poslova - danom dostavljanja pravnosnažne odluke. Stoga je, po mišljenju donosioca Statuta, Univerzitet "na temelju Ustavom garantovane autonomije, čija je sadržina utvrđena zakonom, nadležan da propiše uslove za sticanje zvanja svojih nastavnika i saradnika i da im, u slučaju da prestanu da ispunjavaju propisane uslove, nakon sprovedenog postupka, oduzme dodeljeno zvanje". Kako se u odgovoru navodi da se izneti razlozi odnose i na odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika, zaključuje se da su "osporene odredbe, očigledno, čvrsto utemeljene na Zakonu o visokom obrazovanju i Osnovama za kodeks Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje". Povodom osporenog člana 9. Pravilnika, a u vezi Kodeksa, donosilac osporenog Statuta smatra da se inicijativom, selektivnim pozivanjem na procesne zakone, pogrešno sugeriše da je tim zakonima usvojeno pravilo kontinuiteta važenja ranijih propisa do okončanja započetih postupaka, te ističe da se svrha osporenih odredaba Pravilnika ne sastoji u uređivanju ranijih pravno relevantnih radnji članova akademske zajednice Univerziteta u Beogradu, već u okončavanju postupaka koji su započeti po osnovu zahteva za utvrđivanje eventualne povrede načela profesionalne etike i akademskog integriteta na Univerzitetu. Zaključuje se da je reč o uvođenju novih procesnih, a ne materijalnih normi za postupke koji nisu okončani u predviđenom roku.

Senat Univerziteta u Beogradu, koji je donosilac osporenog Pravilnika, nije dostavio traženi odgovor na navode inicijative.

### III

U sprovedenom prethodnom postupku Ustavni sud je utvrdio:

Statut Univerziteta u Beogradu, koji je na pravnoj snazi, a čija odredba je osporena jednom od podnetih inicijativa, doneo je Savet Univerziteta u Beogradu, na sednici održanoj 28. februara 2018. godine. Osnovni tekst Statuta objavljen je u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", broj 201/18. Izmene i dopune Statuta objavljene su u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", br. 207/19, 213/20, 214/20 i 217/20.

Stupanjem na snagu ovog statuta, prestao je da važi Statut Univerziteta u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", br. 131/06, 140/08, 143/08, 150/09, 160/11, 167/12, 172/13, 178/14, 184/15, 186/15 - prečišćen tekst i 189/16). Ustavni sud dodatno konstatuje da su poslednje dopune Statuta izvršene nakon iniciranja postupka pred Ustavnim sudom, ali da njihova sadržina nije od uticaja na postupanje u ovom ustavnosudskom predmetu.

Odredbe člana 133. Statuta, među kojima je i osporena odredba stava 5. ovog člana, nalaze se u glavi IX. OSOBLJE NA UNIVERZITETU, delu 2. NASTAVNO OSOBLJE, označene naslovom koji glasi: "Opšti preduslov u pogledu neosuđivanosti za infamna krivična dela i povrede Kodeksa". Ovim odredbama je predviđeno da lice koje je pravosnažnom presudom osuđeno za krivično delo protiv polne slobode, falsifikovanja isprave koju izdaje visokoškolska ustanova ili primanja mita u obavljanju poslova u visokoškolskoj ustanovi ne može steći zvanja nastavnika, odnosno saradnika (stav 1.), da ako lice iz stava 1. ovog člana ima stečeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika, Senat, odnosno nastavno-naučno veće fakulteta donosi odluku o zabrani obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika (stav 2.), da licu iz stava 2. ovog člana prestaje radni odnos u skladu sa zakonom (stav 3.), da lice kome je po donošenju konačne odluke izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike na može steći zvanje nastavnika (stav 4.) i da ako lice iz stava 4. ovog člana ima stečeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika postupak oduzimanja zvanja se sprovodi na način propisan opštim aktima Univerziteta (osporena odredba stava 5.).

Senat Univerziteta u Beogradu je na sednici održanoj 22. juna 2016. godine, doneo osporeni Pravilnik o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova (u daljem tekstu: Pravilnik), koji je objavljen u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", broj 193/16. Kao pravni osnov za donošenje Pravilnika navedena je odredba člana 42. tačka 57. tada važećeg Statuta Univerziteta u Beogradu, kojom je bilo predviđeno da Senat obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom, ovim statutom i opštim aktima Univerziteta. Izmene i dopune Pravilnika objavljene su u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", broj 196/16, broj 197/17, broj 199/17, broj 203/18, broj 206/18, broj 212/19 i broj 214/20).

Odredbama člana 1. Pravilnika propisano je da se ovim pravilnikom bliže uređuje postupak utvrđivanja neakademskog ponašanja na Univerzitetu u Beogradu i fakultetima i institutima u njegovom sastavu (u daljem tekstu: Univerzitet) predviđenog Kodeksom profesionalne etike Univerziteta u Beogradu (u daljem tekstu: Kodeks), a koji se primenjuje na sve pisane radove nastavnog i naučnog osoblja i studenata Univerziteta (diplomski ili završni rad, master rad, specijalistički rad, magistarski rad, doktorska disertacija, rad u časopisu, udžbenik, monografija, poglavlja u zbornicima i sl.), kao i na izveštaje o nastavnom i naučnoistraživačkom radu (stav 1.), te da se postupak utvrđivanja neakademskog ponašanja predviđen ovim pravilnikom primenjuje na plagiranje, lažno autorstvo, izmišljanje i krivotvorenje rezultata i autoplagiranje (stav 2.). Saglasno odredbi člana 2. Pravilnika, mere izrečene za neakademsko ponašanje iz člana 1. stav 2. ovog pravilnika ne oslobađaju učinioca eventualne odgovornosti po zakonskim propisima o zaštiti autorskih prava i prava intelektualne svojine, kao i po drugim osnovama.

Deo II Pravilnika odnosi se na uređivanje postupka utvrđivanja neakademskog ponašanja. Prvostepeni postupak po urednom zahtevu za utvrđivanje neakademskog ponašanja iz člana 1. ovog pravilnika (koji se podnosi etičkoj komisiji članice (Univerziteta) u kojoj je lice protiv koga se podnosi zahtev zaposleno ili je bilo zaposleno, završilo studije, odnosno odbranilo rad) propisan je odredbama člana 5. Pravilnika. Pored propisivanja organa i tela nadležnih za postupanje, njihovog sastava i rokova u kome su dužni da postupe, odnosno odluče, prvostepeni postupak je, u svojoj suštini, uređen na sledeći način: etička komisija visokoškolske ustanove dostavlja podneti zahtev nastavno-naučnom veću radi imenovanja

Stručne komisije, koja vrši procenu originalnosti spornog pisanog rada na način predviđen Pravilnikom, nakon čega etičkoj komisiji dostavlja obrazloženo stručno mišljenje; na osnovu stručnog mišljenja Stručne komisije i izjašnjenja lica protiv koga je podnet zahtev, etička komisija sastavlja Izveštaj sa mišljenjem koji dostavlja dekanu (ako je zahtev podnet protiv dekana Izveštaj se dostavlja nastavno-naučnom veću); Izveštaj etičke komisije dekan dostavlja nastavno-naučnom veću, radi odlučivanja; na osnovu odluke nastavno-naučnog veća kojom je utvrđeno neakademsko ponašanje, dekan (odnosno savet, ako se postupak vodi protiv dekana) izriče mere predviđene članom 16. Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta (poseban opšti pravni akt kojim su, pored ostalog, propisane mere za povredu Kodeksa). Prvostepeni postupak se završava dostavljanjem odluke dekana, u pisanom obliku, učesnicima u postupku. Odredbama člana 6. Pravilnika uređen je drugostepeni postupak - postupak po žalbi koju, u roku od 15 dana od dana prijema prvostepene odluke, mogu izjaviti lica protiv koga je izrečena mera i podnosilac zahteva, o kojoj, u roku od 120 dana od dana prijema žalbe, odluku donosi Odbor za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu (u daljem tekstu: Odbor). Odbor svojom odlukom može potvrditi ili preinačiti prvostepenu odluku, ili je poništiti i vratiti na ponovno odlučivanje. Odredbama istog člana Pravilnika je, pored ostalog, propisano i: da je odluka Odbora konačna; da ukoliko je predmet vraćen prvostepenom organu na ponovno odlučivanje Odbor je dužan da svojim REŠENJEM ukaže prvostepenom organu "u kom pogledu treba dopuniti postupak", a prvostepeni organ je dužan da u svemu postupi po drugostepenom rešenju i da, u roku koji odredi Odbor, donese novu odluku; da je protiv nove prvostepene odluke takođe dozvoljena žalba; da će Odbor, ako nađe da ne postoji opravdani razlog zbog koga prvostepeni organ nije doneo odluku u određenom roku, sam odlučiti o upravnoj stvari, u kom slučaju, ukoliko utvrdi da postoji neakademsko ponašanje, izriče meru predviđenu članom 16. Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta.

Delom III Pravilnika koji je označen kao "POSEBNE ODREDBE KOJE SE ODNOSE NA UTVRĐIVANJE ORIGINALNOSTI DOKTORSKE DISERTACIJE I NA ODUZIMANJE ZVANJA", u odredbama člana 7. Pravilnika propisan je postupak utvrđivanja originalnosti doktorske disertacije i oduzimanja zvanja, i to tako što je, pored ostalog, predviđeno: koje obavezne elemente sadrži zahtev za utvrđivanje neakademskog ponašanja "u slučaju doktorske disertacije" (stav 1.); šta sadrži mišljenje Stručne komisije "po zahtevu iz stava 1. ovog člana" (stav 2.); da se o zahtevu rešava u skladu sa čl. 4-6. ovog pravilnika (stav 3.); da se, u slučaju konačne odluke kojom je utvrđeno da disertacija nije rezultat originalnog naučnog rada, diploma o stečenom naučnom zvanju doktora nauka oglašava ništavom, u skladu sa zakonom (stav 4.); da danom oglašavanja ništavosti diplome o naučnom zvanju doktora nauka, licu čija je diploma oglašena ništavom prestaju prava i obaveze proistekle po osnovu sticanja diplome koja je poništena (stav 5.); da po prijemu odluke Senata o poništavanju diplome i dodatka diplomu, izbornu veće fakulteta na kome je diploma stečena, donosi predlog odluke o oduzimanju zvanja licu iz stava 5. ovog člana i upućuje ga "Univerzitetu", dostavljajući uz predlog odluke i fotokopiju odluke o izboru u zvanje koje se oduzima (stav 8.); da nadležno veće naučnih oblasti, kada se radi o zvanju docenta i vanrednog profesora, odnosno Senat, kada se radi o zvanju redovnog profesora, donosi odluku o oduzimanju zvanja licu kome je poništena diploma (stav 9.); da je odluka iz stava 9. ovog člana konačna i dostavlja se fakultetu u roku od sedam radnih dana od dana donošenja odluke, "radi sprovođenja procedure u skladu sa propisima kojima se reguliše rad" (stav 10.).

U istom delu Pravilnika nalaze se i osporene odredbe čl. 8. i 8a, koje su naslovljene kao: "Postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za ostale povrede Kodeksa". Odredbama st. 1. i 2. člana 8, koje su bile sastavni deo osnovnog teksta osporenog Pravilnika, predviđeno je: ako se saznaju nove činjenice, odnosno pojave novi dokazi iz kojih proizlazi da u trenutku izbora u zvanje kandidat nije ispunjavao uslove propisane zakonom, odnosno ako se utvrdi da radovi na osnovu kojih je kandidat

izabran u zvanje predstavljaju rezultat neakadenskog ponašanja iz člana 1. ovog pravilnika, tom kandidatu može da bude oduzeto zvanje na Univerzitetu (stav 1.) i da postupak oduzimanja zvanja iz stava 1. ovog člana pokreće dekan, a postupak se sprovodi na način koji je predviđen za sticanje zvanja (stav 2.). Odredbom stava 3. člana 8, koja je u Pravilnik uneta dopunama izvršenim 2020. godine, objavljenim u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", broj 214/20, propisano je da se postupak oduzimanja zvanja pokreće protiv svih lica kojima je izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike. Istim dopunama u Pravilnik je unet i osporeni član 8a kojim je propisano: da na osnovu konačne odluke kojom je utvrđeno da rad iz člana 1. ovog pravilnika (rad u časopisu, udžbenik, monografija, poglavlja u zbornicima i sl.) nije rezultat samostalnog rada ili originalnog naučnog rada, odnosno na osnovu konačne odluke kojom je licu izrečena mera javne osude, dekan dostavlja Senatu predlog odluke o oduzimanju zvanja licu koje je učinilo povredu Kodeksa u roku od 15 dana, u elektronskoj formi i u jednom štampanom primerku (stav 1.); da Senat donosi odluku o oduzimanju zvanja licu kome je izrečena mera javne osude (stav 2.); da lice kojem je oduzeto zvanje odlukom iz stava 2. ovog člana može da izjavi žalbu Senatu u roku od osam dana od dana dostavljanja odluke (stav 3.); da pri odlučivanju o žalbi Senat može da zatraži da mu fakultet pruži dodatna pojašnjenja u roku od 45 dana (stav 4.); da Senat o žalbi odlučuje u roku od 45 dana od dana prispeća žalbe, izuzev u slučaju obraćanja fakultetu iz stava 4. ovog člana, kada o žalbi odlučuje na prvoj narednoj sednici po prispeću pojašnjenja koje mu dostavi fakultet (stav 5.); da je odluka po žalbi konačna i dostavlja se fakultetu u roku od sedam dana, radi donošenja odluke o prestanku ugovora o radu (stav 6.).

Odredbom člana 9. osporenog Pravilnika, koja predstavlja jednu od prelaznih odredaba, predviđeno je da će se postupci započeti pre stupanja na snagu Kodeksa i ovog pravilnika okončati po odredbama Kodeksa, Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu i ovog pravilnika.

Prelaznim i završnim odredbama Pravilnika nije predviđeno da njegovim stupanjem na snagu prestaje da važi bilo koji opšti akt Univerziteta u Beogradu kojim je prethodno bio uređen postupak utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova.

#### IV

Odredbama Ustava Republike Srbije za koje Ustavni sud nalazi da su od značaja za ocenu odredaba osporenih opštih pravnih akata Univerziteta u Beogradu, utvrđeno je: da je vladavina prava osnovna pretpostavka Ustava i da počiva na neotuđivim ljudskim pravima, a da se vladavina prava ostvaruje slobodnim i neposrednim izborima, ustavnim jemstvima ljudskih i manjinskih prava, podelom vlasti, nezavisnom sudskom vlašću i povinovanjem vlasti Ustavu i zakonu (član 3.); da se Ustavom jemče, i kao takva, neposredno se primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima, te da se zakonom može propisati način ostvarivanja ovih prava samo ako je to Ustavom izričito predviđeno ili ako je to neophodno za ostvarenje pojedinog prava zbog njegove prirode, pri čemu zakon ni u kom slučaju ne sme da utiče na suštinu zajemčenog prava (član 18. stav 2.); da jemstva neotuđivih ljudskih i manjinskih prava u Ustavu služe očuvanju ljudskog dostojanstva i ostvarenju pune slobode i jednakosti svakog pojedinca u pravdom, otvorenom i demokratskom društvu, zasnovanom na vladavini prava (član 19.); da svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljeni sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči, pored ostalog, o njegovim pravima i obavezama (član 32. stav 1.); da se jemči pravo na rad, u skladu sa zakonom (član 60. stav 1.); da se jemči autonomija univerziteta, visokoškolskih i naučnih ustanova, kao i da univerziteti, visokoškolske i naučne ustanove samostalno odlučuju o svome uređenju i

radu, u skladu sa zakonom (član 72.); da zakoni i svi drugi opšti akti ne mogu imati povratno dejstvo, a da, izuzetno, samo pojedine odredbe zakona mogu imati povratno dejstvo, ako to nalaže opšti interes utvrđen pri donošenju zakona (član 197. st. 1. i 2.).

Zakonom o visokom obrazovanju ("Službeni glasnik RS", br. 88/17, 27/18 - dr. zakon, 73/18, 67/19, 6/20 - dr. zakon, 11/21 - autentično tumačenje, 67/21 i 67/21 - dr. zakon), kojim se uređuje sistem visokog obrazovanja, uslovi i način obavljanja delatnosti visokog obrazovanja, osnove finansiranja visokog obrazovanja, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje ove delatnosti (član 1. stav 1.), u delu I. OSNOVNE ODREDBE, članom 6. stav 1. određeno je da autonomija univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova podrazumeva, u skladu sa ovim zakonom - 1) pravo na utvrđivanje studijskih programa, 2) pravo na utvrđivanje pravila studiranja i uslova upisa studenata, 3) pravo na uređenje unutrašnje organizacije, 4) pravo na donošenje statuta i izbor organa upravljanja i drugih organa, u skladu sa ovim zakonom, 5) pravo na izbor nastavnika i saradnika, 6) pravo na izdavanje javnih isprava, 7) pravo na raspolaganje finansijskim sredstvima, u skladu sa zakonom, 8) pravo na korišćenje imovine, u skladu sa zakonom, te 9) pravo na odlučivanje o prihvatanju projekata i o međunarodnoj saradnji. Stavom 2. člana 6. Zakona je određeno da se prava iz stava 1. ovog člana ostvaruju uz poštovanje ljudskih prava i građanskih sloboda i otvorenosti prema javnosti i građanima.

Ostalim, po mišljenju Ustavnog suda, relevantnim odredbama Zakona o visokom obrazovanju propisano je sledeće:

- da je statut osnovni opšti akt visokoškolske ustanove kojim se uređuje organizacija ustanove, način rada, upravljanje u rukovođenje, kao i druga pitanja od značaja za obavljanje delatnosti i rad visokoškolske ustanove, u skladu sa zakonom (član 56.);
- da stručni organ samostalne visokoškolske ustanove donosi kodeks profesionalne etike i pravila ponašanja u ustanovi, kojim se utvrđuju etička načela objavljivanja naučnih, odnosno umetničkih rezultata, odnosa prema intelektualnoj svojini, odnosa između nastavnika i saradnika, drugih zaposlenih i studenata, postupaka u nastupanju visokoškolske ustanove i nastavnika, saradnika i studenata u pravnom prometu, kao i u odnosu prema javnosti i sredstvima javnog informisanja (član 65. stav 7.);
- da nastavno osoblje visokoškolske ustanove čine lica koja ostvaruju obrazovnu, naučnu, umetničku, istraživačku i inovacionu delatnost, da nastavno osoblje, u smislu ovog zakona, jesu - nastavnici, istraživači i saradnici; da lice koje je pravnosnažnom presudom osuđeno za krivično delo protiv polne slobode, falsifikovanja isprave koju izdaje visokoškolska ustanova ili primanja mita u obavljanju poslova u visokoškolskoj ustanovi ne može steći zvanje nastavnika, odnosno saradnika, da ako lice iz stava 4. ovog člana ima stečeno zvanje, visokoškolska ustanova donosi odluku o zabrani obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika, da licu iz stava 5. ovog člana prestaje radni odnos u skladu sa zakonom (član 72. st. 1,2, 4, 5. i 6.).

Odredbama člana 73. Zakona određena su zvanja nastavnika, a odredbama člana 74. Zakona propisani uslovi za izbor u zvanje nastavnika i to tako što je, najpre, odredbom stava 1. ovog člana, kao opšti uslov, propisano da u zvanje nastavnika može biti izabrano lice koje ima odgovarajući stručni, akademski, naučni, odnosno umetnički naziv stečen na akreditovanom studijskom programu i akreditovanoj visokoškolskoj ustanovi i koje ima sposobnost za nastavni rad, da bi, potom, odredbama st. 2. do 11. ovog člana, zakonodavac propisao posebne uslove za izbor u svako pojedino zvanje nastavnika. Odredbom stava 12. člana 74. Zakona visokoškolskoj ustanovi je dato ovlašćenje da svojim aktom uredi



bliže uslove za izbor u zvanje nastavnika u skladu sa minimalnim uslovima za izbor u zvanja nastavnika na univerzitetu iz člana 12. stav 1. tačka 15) ovog zakona. U kontekstu navedenog, Ustavni sud ukazuje da su odredbama člana 12. Zakona propisane nadležnosti Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje, koji je članom 10. istog zakona obrazovan radi obezbeđivanja razvoja i unapređenja kvaliteta visokog obrazovanja, među kojima je utvrđivanje minimalnih uslova za izbor u zvanje nastavnika, na predlog Konferencije univerziteta, odnosno Konferencije akademija i visokih škola (tačka 15)), na koju se poziva član 74. Zakona.

Odredbama člana 75. Zakona uređeno je sticanje zvanja nastavnika, zasnivanje i trajanje radnog odnosa, s tim što je stavom 7. ovog člana dato ovlašćenje samostalnoj visokoškolskoj ustanovi da svojim aktom uredi način i postupak zasnivanja radnog odnosa i sticanja zvanja nastavnika. U pogledu trajanja radnog odnosa, odredbom stava 5. člana 75. je propisano da samo lica izabrana u zvanje profesora strukovnih studija i redovnog profesora stiču zvanje i zasnivaju radni odnos na neodređeno vreme, dok lica izabrana u sva druga zvanja nastavnika stiču zvanje i zasnivaju radni odnos na period u trajanju od pet godina (stav 4. člana 75.).

Odredbama člana 82. Zakona uređena su zvanja saradnika u visokoškolskoj ustanovi, a odredbama čl. 83. do 87. opšti uslovi za izbor u svako od saradničkih zvanja, zasnivanje radnog odnosa i njegovo trajanje. Za sva zvanja saradnika, Zakonom je propisano da se posebni uslovi za izbor utvrđuju opštim aktom visokoškolske ustanove.

Uređujući prava i obaveze (svih) zaposlenih na visokoškolskoj ustanovi, zakonodavac je odredbom člana 89. stav 1. Zakona propisao da se u pogledu prava, obaveza i odgovornosti zaposlenih na visokoškolskoj ustanovi primenjuje zakon kojim se uređuje rad, ako ovim zakonom nije drugačije uređeno. Ustavni sud konstatuje da su Zakonom o visokom obrazovanju uređena sledeća prava i obaveze nastavnika i saradnika: rad na drugim visokoškolskim ustanovama i zdravstvenim ustanovama (član 90.), plaćeno odsustvo (član 91.), mirovanje radnog odnosa i izbornog perioda (član 92.) i prestanak radnog odnosa nastavnika (član 93.). Iz odredaba člana 93. Zakona proizlazi da zakonodavac uređuje prestanak radnog odnosa samo po osnovu navršenih godina života i staža osiguranja.

Uređujući pitanje poništavanja diploma, Zakon je odredbama člana 127. st. 3. do 5. propisao da samostalna visokoškolska ustanova poništava diplomu o stečenom prvom i drugom stepenu akademskih i strukovnih studija, o stečenom akademskom nazivu magistra, odnosno o stečenom naučnom nazivu doktora nauka, odnosno doktora umetnosti, u skladu sa (svojim) opštim aktom, ako utvrdi da završni rad nije rezultat samostalnog rada kandidata/ da magistarski rad nije rezultat samostalnog rada kandidata/ da doktorska disertacija, odnosno doktorski umetnički projekat nije originalan naučni, odnosno umetnički rezultat rada kandidata.

## V

### Ocena saglasnosti Statuta Univerziteta u Beogradu sa Ustavom i zakonom

Pristupajući ispitivanju osnovanosti navoda i razloga osporavanja ustavnosti i zakonitosti odredbe stava 5. člana 133. Statuta Univerziteta u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", br. 201/18, 207/19, 213/20, 214/20 i 217/20), Ustavni sud je pošao od celine odredaba člana 133. Statuta, te je utvrdio da su ove odredbe označene kao "Opšti preduslov u pogledu neosuđivanosti za infamna krivična dela i povrede Kodeksa". Donosilac Statuta je odredbama st. 1. do 3. ovog člana preuzeo odredbe člana 72. st. 4. do 6. Zakona o visokom obrazovanju, kojima je propisano da lice koje je pravosnažno osuđeno za neko

od taksativno navedenih krivičnih dela ne može steći zvanje nastavnika, odnosno saradnika (stav 4. člana 72. Zakona), da ako pravosnažno osuđeno lice ima stečeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika, visokoškolska ustanova donosi odluku o zabrani obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika (stav 5. istog člana), a licu prestaje radni odnos u skladu sa zakonom (stav 6.). Saglasno odredbi člana 56. Zakona, prema kojoj se statutom uređuje, pored ostalog, način rada visokoškolske ustanove, odredbom stava 2. člana 133. Statuta je samo određen stručni organ Univerziteta, odnosno fakulteta koji donosi odluku o zabrani obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika, budući da Zakon predviđa da ovu odluku donosi "visokoškolska ustanova". Međutim, za razliku od prethodno navedenih situacija koje su propisane Zakonom, odredbom stava 4. člana 133. Statuta predviđa se novi pravni osnov koji je prepreka za sticanje zvanja nastavnika (ne i saradnika), tako što se propisuje da lice kome je po donošenju konačne odluke izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike ne može steći zvanje nastavnika. Osporenim odredbom stava 5. člana 133. Statuta, a kojom su obuhvaćeni i nastavnici i saradnici, propisano je da ako lice iz stava 4. ovog člana ima stečeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika, postupak oduzimanja zvanja se sprovodi na način propisan opštim aktima Univerziteta. Nalazeći da su odredbe st. 4. i 5. člana 133. Statuta u neposrednoj pravnoj i logičkoj vezi, a imajući u vidu da, saglasno odredbi člana 54. stav 1. Zakona o Ustavnom sudu, u postupku ocenjivanja ustavnosti i zakonitosti Ustavni sud nije vezan zahtevom inicijatora, Sud je pristupio ispitivanju ustavnosti i zakonitosti i odredbe stava 4. i odredbe stava 5. člana 133. Statuta.

Polazeći kako od razloga inicijatora, tako i od odgovora donosioca Statuta, Ustavni sud je stanovišta da se prilikom ocene saglasnosti navedenih statutarnih normi sa Ustavom i zakonom, kao sporno ustavnopravno pitanje postavlja, pre svega, pitanje obuhvata i granica prava na autonomiju univerziteta koje je zajemčeno odredbama člana 72. Ustava. Drugim rečima, zadatak Ustavnog suda je da ispita i oceni da li situacije koje su predviđene odredbama člana 133. st. 4. i 5. Statuta predstavljaju pitanja o kojima univerzitet samostalno odlučuje u okviru Ustavom zajemčenog prava na autonomiju ili uređivanje ovih pitanja spada u nadležnost zakonodavca.

Autonomija univerziteta zajemčena je odredbama člana 72. Ustava. Odredbom stava 1. člana 72. Ustava načelno se utvrđuje jemstvo autonomije univerziteta, visokoškolskih i naučnih ustanova. Međutim, ovo jemstvo nije apsolutno i neograničeno, budući da se odredbom stava 2. člana 72. Ustava utvrđuje da univerziteti, visokoškolske i naučne ustanove samostalno odlučuju o svom uređenju i radu, u skladu sa zakonom. Dakle, ustavno pravo na autonomiju univerziteta predstavlja jedno od prava za koje je, saglasno odredbi člana 18. stav 2. Ustava, Ustavom izričito predviđeno da se način njegovog ostvarivanja propisuje zakonom, pri čemu zakon ni u kom slučaju ne sme da utiče na suštinu zajemčenog prava. U skladu sa navedenim ustavnim ovlašćenjima, a polazeći od nadležnosti Republike Srbije da uređuje i obezbeđuje, između ostalog, sistem u oblasti obrazovanja, Narodna skupština je donošenjem Zakona o visokom obrazovanju uredila sistem visokoškolskog obrazovanja. Osnovnim odredbama tog zakona uređena su pitanja akademskih sloboda, autonomije i nepovredivosti akademskog prostora. Tako je odredbama člana 5. Zakona određeno da su akademske slobode: 1) sloboda naučnoistraživačkog i umetničkog rada, uključujući slobodu objavljivanja i javnog predstavljanja naučnih rezultata i umetničkih dostignuća, uz poštovanje prava intelektualne svojine i 2) sloboda izbora metoda interpretacije nastavnih sadržaja. Prema odredbama člana 6. stav 1. Zakona, autonomija univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova podrazumeva, u skladu sa ovim zakonom: 1) pravo na utvrđivanje studijskih programa; 2) pravo na utvrđivanje pravila studiranja i uslova upisa studenata; 3) pravo na uređenje unutrašnje organizacije; 4) pravo na donošenje statuta i izbor organa upravljanja i drugih organa, u skladu sa ovim zakonom; 5) pravo na izbor nastavnika i saradnika; 6) pravo na izdavanje javnih isprava; 7) pravo na raspolaganje finansijskim sredstvima, u skladu sa zakonom; 8) pravo na korišćenje imovine, u skladu sa zakonom; 9) pravo na odlučivanje o prihvatanju projekata i o međunarodnoj saradnji. Stavom

2. člana 6. Zakona je određeno da se prava iz stava 1. ovog člana ostvaruju uz poštovanje ljudskih prava i građanskih sloboda i otvorenosti prema javnosti i građanima. Nadalje, odredbama člana 8. Zakona je propisano da je prostor visokoškolske ustanove nepovrediv i u njega ne mogu ulaziti pripadnici organa nadležnog za unutrašnje poslove bez dozvole nadležnog organa te ustanove, osim u slučaju ugrožavanja opšte sigurnosti, života, telesnog integriteta, zdravlja ili imovine (stav 1.), kao da se u akademskom prostoru ne mogu organizovati aktivnosti koje nisu povezane sa delatnošću odgovarajuće visokoškolske ustanove, osim uz njenu dozvolu (stav 2.). Ustavni sud nalazi da je navedenim odredbama Zakona o visokom obrazovanju zakonodavac, u skladu sa ustavnim nalogom, celovito uredio način ostvarivanja zajemčenog prava na autonomiju univerziteta, i to tako što je ne samo detaljno uredio sva pitanja koja se odnose na samostalno odlučivanje univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova o svom uređenju i radu iz stava 2. člana 72. Ustava, već je propisivanjem nepovredivosti akademskog prostora Zakonom uredio jedan od suštinskih elemenata načelnog jemstva autonomije univerziteta, odnosno visokoškolskih ustanova. Takođe, Ustavni sud smatra da i zakonske odredbe o akademskim slobodama predstavljaju kako način uređivanja zajemčene slobode naučnog i umetničkog stvaranja iz člana 73. stav 1. Ustava, tako i neodvojivi deo autonomije univerziteta.

Polazeći od prethodno navedenog, Ustavni sud je ocenio da je zajemčeno pravo na autonomiju univerziteta Zakonom o visokom obrazovanju uređeno u skladu sa Ustavom.

Kako je jedno od Zakonom propisanih prava u ostvarivanju autonomije univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova, a koje se odnosi na nastavno osoblje univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova, pravo na izbor nastavnika i saradnika (član 6. stav 1. tačka 5) Zakona), neophodno je sagledati odredbe Zakona o visokom obrazovanju kojima se uređuju uslovi za izbor u zvanje nastavnika, sticanje zvanja nastavnika i zasnivanje radnog odnosa, kao i odredbe Zakona kojima su ova pitanja uređena u odnosu na saradnike na visokoškolskim ustanovama. Ustavni sud ističe da se pravo na izbor nastavnika i saradnika, kao jedan od elemenata autonomije univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova, ostvaruje na dva načina. Prvi i osnovni način je samostalan izbor lica koje ispunjava propisane uslove za izbor u određeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika, nakon sprovedenog propisanog postupka za sticanje zvanja i zasnivanje radnog odnosa. Drugi način je samostalno uređivanje pojedinih pitanja koja se tiču uslova za izbor i/ili postupka u kome se stiče određeno zvanje i zasniva radni odnos. Naime, uređujući sistem visokog obrazovanja koji obuhvata i nastavno osoblje (nastavnike i saradnike) na visokoškolskim ustanovama, te time i pitanja koja se tiču njihovog radnopravnog statusa, budući da se sticanjem određenog zvanja zasniva radni odnos, zakonodavac je, saglasno odredbi člana 60. stav 1. Ustava kojom je utvrđeno da se pravo na rad jemči u skladu sa zakonom i odredbi člana 21. stav 1. Ustava kojom je utvrđeno da su svi jednaki pred Ustavom i zakonom, bio u obavezi da, jednako za sve visokoškolske ustanove, uredi pitanja vezana za vrste zvanja na visokoškolskim ustanovama, opšte i/ili posebne uslove za izbor u određeno zvanje, bitne elemente postupka za sticanje zvanja i zasnivanje radnog odnosa i trajanje radnog odnosa za propisana zvanja. To istovremeno znači da je uređivanje samo određenih segmenata ovih pitanja moglo biti prepušteno visokoškolskim ustanovama.

Na temelju prethodno navedenog, zakonodavac je najpre odredbama člana 72. Zakona, između ostalog, utvrdio ko se smatra nastavnim osobljem u smislu ovog zakona i utvrdio prvi opšti uslov zbog koga neko lice ne može steći zvanje nastavnika, odnosno saradnika, a to je da je pravnosnažnom presudom osuđeno za krivično delo protiv polne slobode, falsifikovanja isprave koju izdaje visokoškolska ustanova ili primanja mita u obavljanju poslova u visokoškolskoj ustanovi. Odredbama člana 73. Zakona određena su zvanja nastavnika, kao i u kojim zvanjima nastavnici mogu da obavljaju nastavu prema vrsti studija visokoškolske ustanove, dok su odredbama član 74. Zakona propisani uslovi za izbor u zvanje nastavnika i to, najpre, odredbom stava 1. ovog člana, dva opšta uslova za sva zvanja nastavnika - 1) da lice ima

odgovarajući stručni, akademski, naučni, odnosno umetnički naziv stečen na akreditovanom studijskom programu i akreditovanoj visokoškolskoj ustanovi i 2) da ima sposobnosti za nastavni rad, a potom, odredbama st. 2. do 11. istog člana, posebni uslovi za izbor koji se odnose na svako od predviđenih zvanja. Odredbom stava 12. člana 74. Zakona dato je ovlašćenje visokoškolskoj ustanovi da svojim aktom uredi bliže uslove za izbor u zvanje nastavnika u skladu sa minimalnim uslovima za izbor u zvanja nastavnika na univerzitetu koje utvrđuje Nacionalni savet za visoko obrazovanje, na predlog Konferencije univerziteta, odnosno Konferencije akademija i visokih škola. Iz navedenog sledi da je visokoškolska ustanova ovlašćena samo da svojim aktom uredi bliže uslove, a ne da određuje nove uslove za sticanje zvanja nastavnika, s tim da ti bliži uslovi moraju biti u skladu sa minimalnim uslovima koje je utvrdio Nacionalni savet za visoko obrazovanje.

Odredbama člana 75. Zakona uređeno je sticanje zvanja nastavnika i njihovo zasnivanje radnog odnosa u visokoškolskim ustanovama, i to tako što je, između ostalog: propisana obaveza visokoškolske ustanove da raspiše konkurs za sticanje zvanja i zasnivanje radnog odnosa i krajnji rok za njegovo raspisivanje; određen subjekt koji vrši izbor u zvanja nastavnika; određena su zvanja nastavnika sa kojima se zasniva radni odnos na određeni vremenski period (pet godina) i zvanja nastavnika sa kojima se radni odnos zasniva na neodređeno vreme; određena lica koja zaključuju ugovor o radu; predviđeni elementi koji se moraju ceniti prilikom izbora lica u zvanje nastavnika. Samostalnoj visokoškolskoj ustanovi je prepušteno da svojim opštim aktom uredi način i postupak zasnivanja radnog odnosa i sticanja zvanja (stav 7. člana 75.), a takođe je propisano da se ocena o rezultatima angažovanja u razvoju nastave i drugih delatnosti i ocena o rezultatima postignutim u obezbeđivanju nastavno-naučnog, odnosno umetničko-nastavnog podmlatka (elementi koji se cene prilikom izbora u zvanje nastavnika), daje na osnovu uslova koje definiše visokoškolska jedinica u okviru koje lice izvodi nastavu, a u skladu sa opštim aktom samostalne visokoškolske ustanove (stav 10. člana 75.).

Kada je reč o zvanjima saradnika na visokoškolskim ustanovama Zakonom su propisane vrste zvanja (član 82.) i opšti uslovi za izbor u svako od predviđenih zvanja, dok je propisivanje posebnih uslova za izbor u određeno zvanje prepušteno visokoškolskim ustanovama (čl. 83. do 87.).

Ustavni sud konstatuje da iz izloženih zakonskih odredaba proizlazi da sferu autonomnog (samostalnog) uređivanja izbora nastavnika i saradnika od strane visokoškolske ustanove čine pitanja koja se odnose na: 1) propisivanje bližih uslova za izbor u zvanja nastavnika, i to u skladu sa minimalnim uslovima za izbor koje je utvrdio Nacionalni savet za visoko obrazovanje, 2) propisivanje posebnih uslova za izbor u zvanja saradnika, 3) uređivanje načina i postupka zasnivanja radnog odnosa i sticanja zvanja nastavnika i 4) uređivanje pitanja koja se odnose na davanje ocene o rezultatima angažovanja u razvoju nastave i drugih delatnosti i ocene o rezultatima postignutim u obezbeđivanju nastavno-naučnog, odnosno umetničko-nastavnog podmlatka, kao Zakonom propisanih elemenata koji se cene prilikom izbora u zvanja nastavnika.

Za razliku od načina na koji je zakonodavac uredio institut sticanja zvanja nastavnika i saradnika, Zakon o visokom obrazovanju ne poznaje institut "oduzimanja zvanja" ili "gubitka zvanja". Naime, iz odredaba Zakona proizlazi da su propisana tri osnova po kojima dolazi do prestanka radnog odnosa, i to dva koja se odnose i na nastavnike i na saradnike i jedan koji se odnosi samo na nastavnike. Prvi osnov prestanka radnog odnosa lica koje ima stečeno zvanje nastavnika ili saradnika na visokoškolskoj ustanovi je odluka o zabrani obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika, koju visokoškolska ustanova donosi ako je lice pravosnažno osuđeno za neko od taksativno Zakonom navedenih krivičnih dela (član 72. stav 6. u vezi st. 4. i 5.). Drugi osnov prestanka radnog odnosa posledično je vezan za Zakonom propisano trajanje radnog odnosa za sva zvanja nastavnika, izuzev zvanja redovni profesor i profesor strukovnih studija koji

zasnivaju radni odnos na neodređeno vreme, kao i za sva zvanja saradnika. Treći osnov se odnosi samo na prestanak radnog odnosa nastavnika zbog navršениh godina života i staža osiguranja (član 93.), pri čemu je u ovom slučaju zakonodavac čak izričito propisao da nastavnik kome je radni odnos prestao zbog odlaska u penziju zadržava zvanje koje je imao u trenutku penzionisanja (stav 5. člana 93.). U svim ostalim slučajevima do prestanka radnog odnosa nastavnika ili saradnika može doći samo iz razloga i na način koji je propisan Zakonom o radu.

Razmatrajući odredbe člana 133. st. 4. i 5. Statuta u kontekstu, sa jedne strane, zajemčenog prava na autonomiju univerziteta i, sa druge strane, nadležnosti zakonodavca da uredi sistem visokog obrazovanja i da, u skladu sa ustavnim nalogom, uredi način ostvarivanja prava na autonomiju univerziteta, a polazeći od prethodno iznete ocene da je Zakonom o visokom obrazovanju zajemčeno pravo na autonomiju univerziteta uređeno u skladu sa Ustavom, Ustavni sud nalazi da se odredbom člana 133. stav 4. Statuta u pravni sistem uvodi novi opšti uslov koji predstavlja prepreku za sticanje zvanja nastavnika - izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike. Osnovanost iznete ocene Ustavnog suda da propisivanje da lice kome je po donošenju konačne odluke izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike ne može steći zvanje nastavnika, predstavlja novi, samostalni, opšti uslov čije nastupanje je prepreka za sticanje zvanja nastavnika, potvrđuje i to što ova odredba zapravo predstavlja svojevrsan pandan zakonskoj normi koja je preuzeta odredbom stava 1. istog člana Statuta, saglasno kojoj zvanje ne može steći lice koje je pravosnažno osuđeno za neko od tzv. infamnih krivičnih dela. S obzirom na to da se odredba člana 133. stav 4. Statuta ni na koji način ne može tumačiti kao propisivanje bližih uslova za izbor u zvanja nastavnika, i to u skladu sa minimalnim uslovima za izbor koje je utvrdio Nacionalni savet za visoko obrazovanje, a što je pitanje čije je uređivanje, u okviru ostvarivanja prava na autonomiju, Zakonom prepušteno visokoškolskim ustanovama, Ustavni sud je utvrdio da navedena odredba Statuta izlazi izvan okvira Ustavom zajemčenog prava na autonomiju univerziteta zato što propisivanje opštih uslova za sticanje zvanja nastavnika predstavlja materiju koja se uređuje zakonom, jednako za sva lica koja pretenduju na sticanje bilo kog zvanja nastavnika na bilo kojoj visokoškolskoj ustanovi u Republici Srbiji.

Imajući u vidu izloženo, Ustavni sud je utvrdio da odredba člana 133. stav 4. Statuta nije u saglasnosti sa odredbama člana 72. Ustava. Sud dodatno ukazuje i da se spornom odredbom Statuta, bez razumnog i opravdanog razloga, dovode u različit pravni položaj lica koja stiču zvanja nastavnika i lica koja stiču zvanja saradnika, budući da se propisani opšti uslov odnosi samo na sticanje zvanja nastavnika, a javna osuda za povredu Kodeksa profesionalne etike može biti izrečena i licu koje stiče zvanje saradnika, jednako kao što za tzv. infamna krivična dela pravosnažno mogu biti osuđena i lica koja stiču zvanje nastavnika i lica koja stiču zvanje saradnika.

Ocenjujući saglasnost navedene statutarne odredbe sa zakonom, Ustavni sud je utvrdio da ova odredba nije u saglasnosti sa odredbom člana 74. stav 12. Zakona o visokom obrazovanju.

Osporenom odredbom stava 5. člana 133. Statuta se kao pravna posledica za lica koja imaju stečeno zvanje nastavnika, odnosno saradnika, a kojima je po donošenju konačne odluke izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike, predviđa oduzimanje zvanja po postupku koji se sprovodi na način propisan opštim aktima Univerziteta.

Ocenjujući saglasnost osporene odredbe člana 133. stav 5. Statuta sa Ustavom i zakonom, Ustavni sud ističe da je sticanje određenog zvanja nastavnika, odnosno saradnika pravni osnov za zasnivanje radnog odnosa u visokoškolskoj ustanovi u kojoj je zvanje stečeno. Samim tim, "oduzimanje zvanja" kao svojevrsna sankcija za izrečenu meru javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike, proizvodi

neposredne pravne posledice na radnopravni status lica kome je "oduzeto zvanje", i to u vidu prestanka radnog odnosa, bez obzira na to što ovu pravnu posledicu Statut nije eksplicitno predvideo. Budući da se, saglasno odredbi člana 60. stav 1. Ustava, pravo na rad jemči u skladu sa zakonom, to znači da se sadržina prava na rad, a koja obuhvata i prestanak radnog odnosa, uređuje zakonom. Kao što je prethodno već istaknuto, Zakon o visokom obrazovanju, sa jedne strane, uopšte ne poznaje institut "oduzimanja zvanja" ili "gubitka zvanja", dok su, sa druge strane slučajevi u kojima dolazi do prestanka radnog odnosa nastavnika, odnosno saradnika uređeni tim zakonom. Zakonodavac je jedino u slučaju prestanka radnog odnosa nastavniku zbog navršenih godina života i staža osiguranja, uređujući mogućnost produženja radnog odnosa nastavniku koji je ispunio uslove za prestanak radnog odnosa po ovom osnovu, propisao da bliže kriterijume za zaključenje ugovora o radu nakon 65. godine života donosi Nacionalni savet za visoko obrazovanje, a visokoškolska ustanova, odnosno univerzitet može statutom da propiše i dodatne kriterijume (član 93. stav 4. Zakona). Dakle, visokoškolska ustanova nije ovlašćena da uređuje osnove prestanka radnog odnosa. Ustavni sud naglašava da ni odredbama Zakona o radu ("Službeni glasnik RS", br. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 - Odluka US, 113/17 i 95/18 - autentično tumačenje) propisivanje osnova prestanka radnog odnosa nije prepušteno poslodavcu. Ustavni sud dodatno ukazuje da u konkretnom slučaju ustavnopravno nije moguća bilo kakva analogija između pravnih posledica pravosnažne osude za tzv. infamno krivično delo i konačnom odlukom izrečene mere javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike. Ovo iz razloga što su pravne posledice osude za krivično delo propisane Zakonom i to tako što je zakonski osnov za prestanak radnog odnosa prethodno doneta odluka o zabrani obavljanja poslova nastavnika, odnosno saradnika.

Imajući u vidu da je, po oceni Ustavnog suda, "oduzimanje zvanja" nastavnika, odnosno saradnika, po bilo kom osnovu, materija koja se uređuje zakonom, a ne opštim aktima visokoškolske ustanove, Sud je utvrdio da odredba člana 133. stav 5. Statuta nije u saglasnosti sa zajemčenim pravima na rad i na autonomiju univerziteta iz čl. 60. i 72. Ustava. Istovremeno, Ustavni sud je utvrdio da sporna odredba nije u saglasnosti ni sa odredbama člana 6. Zakona o visokom obrazovanju kojom je određeno šta, u skladu sa ovim zakonom, podrazumeva autonomija univerziteta.

Kako je utvrđeno da odredbe člana 133. st. 4. i 5. Statuta nisu saglasne sa Ustavom i zakonom, to je neophodno iz pravnog poretka ukloniti i naslov iznad člana 133. Statuta u delu koji glasi: "i povrede Kodeksa".

Polazeći od svega navedenog, a imajući u vidu da je u toku sprovedenog prethodnog postupka pravno stanje potpuno utvrđeno i da prikupljeni podaci pružaju pouzdan osnov za odlučivanje, Ustavni sud je, saglasno odredbi člana 53. stav 3. Zakona o Ustavnom sudu, bez donošenja rešenja o pokretanju postupka, utvrdio da naslov iznad člana 133. u delu koji glasi: "i povrede Kodeksa" i odredbe člana 133. st. 4. i 5. Statuta Univerziteta u Beogradu nisu u saglasnosti sa Ustavom i zakonom, odlučujući kao u tački 1. izreke.

## VI

Ocena saglasnosti Pravilnika o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova sa Ustavom i zakonom

### 1. Ocena odredaba čl. 8. i 8a Pravilnika

Povodom osporavanja ustavnosti i zakonitosti odredaba čl. 8. i 8a Pravilnika o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova ("Glasnik Univerziteta", br. 193/16, 196/16, 197/17,

199/17, 203/18, 206/18, 212/19 i 214/20), kojima je uređen postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za povredu Kodeksa profesionalne etike (u daljem tekstu: Kodeks), Ustavni sud ističe da kako je Sud prethodno utvrdio da odredba člana 133. stav 5. Statuta Univerziteta u Beogradu, kojom je propisano da se postupak oduzimanja zvanja nastavniku, odnosno saradniku po donošenju konačne odluke o izrečenoj meri javne osude za povredu Kodeksa, sprovodi na način propisan opštim aktima Univerziteta, nije u saglasnosti sa Ustavom i zakonom, to samim tim ni osporene odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika, kojima je taj postupak uređen, nisu u saglasnosti sa Ustavom i zakonom iz istih razloga navedenih za ocenu ustavnosti i zakonitosti člana 133. stav 5. Statuta, kojima je dato ovlašćenje Univerzitetu da svojim opštim aktima uredi postupak oduzimanja zvanja.

Kako je utvrđeno da odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika u celini nisu saglasne sa Ustavom i zakonom, to je neophodno iz pravnog poretka ukloniti i naslov iznad ovih odredaba, koji glasi: "Postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za ostale povrede Kodeksa", imajući u vidu da se pod ovim rubrumom nalaze samo navedeni članovi Pravilnika.

Imajući u vidu da su osporene odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika u neposrednoj pravnoj vezi sa odredbom člana 133. stav 5. Statuta za koju je Ustavni sud utvrdio da je u toku sprovedenog prethodnog postupka pravno stanje potpuno utvrđeno i da prikupljeni podaci pružaju pouzdan osnov za odlučivanje, te da je odlučio bez donošenja rešenja o pokretanju postupka, to je Ustavni sud, saglasno odredbi člana 53. stav 3. Zakona o Ustavnom sudu, i u odnosu na sporne odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika, bez donošenja rešenja o pokretanju postupka, utvrdio da naslov iznad člana 8. koji glasi: "Postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za ostale povrede Kodeksa" i odredbe čl. 8. i 8a Pravilnika o postupku utvrđivanja neakadenskog ponašanja u izradi pisanih radova nisu u saglasnosti sa Ustavom i zakonom, odlučujući kao u tački 2. izreke.

S obzirom na to da je utvrdio da pitanja uređena osporenim odredbama čl. 8. i 8a Pravilnika ne mogu biti predmet samostalnog uređivanja Univerziteta, jer se radi o zakonskoj materiji, Ustavni sud ukazuje da je ovo dovoljan razlog za donošenje odluke kojom se utvrđuje nesaglasnost navedenih odredaba osporenog opšteg akta sa Ustavom i zakonom, bez upuštanja u ocenu osnovanosti ostalih navoda inicijatora.

## 2. Ocena odredbe člana 9. Pravilnika

Odredbu člana 9. Pravilnika, koja je po svojoj pravnoj prirodi prelaznog karaktera, a kojom je propisano da će se postupci započeti pre stupanja na snagu Kodeksa i ovog pravilnika okončati po odredbama Kodeksa, Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu i ovog pravilnika, inicijatori osporavaju sa stanovišta njene saglasnosti sa načelom vladavine prava iz člana 3. Ustava i principom zabrane povratnog dejstva zakona i drugih opštih akata iz člana 197. st. 1. i 2. Ustava. Razlozi osporavanja navedeni su u delu I ove odluke.

Razmatrajući osnovanost navoda inicijatora o nesaglasnosti osporene odredbe Pravilnika sa ustavnim principom (apsolutne) zabrane povratnog dejstva opštih pravnih akata niže pravne snage od zakona, Ustavni sud ukazuje da je zabrana povratnog (retroaktivnog) dejstva zakona i drugih opštih akata bitan element pravne sigurnosti u pravno uređenoj državi koja se temelji na načelu vladavine prava, te je stoga pravilo da svi opšti akti deluju pro futuro. Upravo zbog značaja koji ima, u našem pravnom sistemu zabrana retroaktivnosti je utvrđena kao jedan od ustavnih principa na kojima počiva ustavnost i zakonitost u pravnom poretku Republike Srbije. Isključujući prilikom ovog razmatranja specifičnosti

krivičnog zakonodavstva, Ustavni sud podseća da princip iz člana 197. Ustava dopušta izuzetak od zabrane povratnog dejstva opštih akata samo u odnosu na pojedine odredbe zakona, i to samo ukoliko su ispunjeni Ustavom utvrđeni uslovi. Dakle, kada je reč o aktima niže pravne snage od zakona, pravilo bez izuzetka je da novodoneti opšti akt proizvodi dejstvo od dana njegovog stupanja na snagu (odnosno od dana početka primene ako je primena samim tim aktom odložena). Ovo dalje znači da novodoneti akt ne može imati dejstvo na pravne situacije i odnose koji predstavljaju tzv. svršena fakta (facta praeteria). U tom smislu, Ustavni sud ističe da prilikom ispitivanja da li određeni opšti akt ima retroaktivno dejstvo ili ne, treba oceniti da li se njegovo dejstvo proteže i na svršene/okončane pravne situacije ili se njegova primena odnosi na tzv. fakta u toku (facta pendentia), tj. na pravne situacije koje nisu okončane. Ukoliko opšti akt proizvodi pravno dejstvo na okončane pravne situacije i odnose, takvo dejstvo ima karakter retroaktivnosti i predstavlja povredu principa zabrane povratnog dejstva. No, ukoliko se opšti akt odnosi na pravne situacije koje jesu nastale pre njegovog stupanja na snagu/početka primene, ali su i dalje u toku, odnosno ako opšti akt proizvodi pravno dejstvo na zatečene odnose koji se nastavljaju u budućnosti, onda nema povrede principa zabrane povratnog dejstva opšteg akta, već se radi o tzv. "prividnoj retroaktivnosti" koja se u pravnoj literaturi označava i kao "retrospektivnost". Prema ustaljenoj praksi Ustavnog suda, kada se radi o opštim aktima kojima se uređuju pravila određenog postupka, donosilac opšteg akta ima ne samo pravo, već i obavezu da uredi pitanje prema kojim procesnim pravilima će se okončati ranije započeti postupci, pri čemu ne povređuje ustavni princip zabrane povratnog dejstva opšteg akta ako prilikom uređivanja prelaznog režima propiše da će se ranije započeti postupci okončati prema novodonetim pravilima postupka, kao što je pravno moguće predvideti okončavanje započetih postupaka prema propisu koji je važio u vreme kada je postupak započet.

Primenjujući prethodno iznete stavove na konkretan ustavnosudski spor, Ustavni sud ukazuje da se, prema odredbama člana 1. osporenog Pravilnika, ovim pravilnikom bliže uređuje postupak utvrđivanja neakadenskog ponašanja na Univerzitetu u Beogradu i fakultetima i institutima u njegovom sastavu predviđenog Kodeksom profesionalne etike Univerziteta u Beogradu, a koji se primenjuje na sve pisane radove nastavnog i naučnog osoblja i studenata Univerziteta (diplomski ili završni rad, master rad, specijalistički rad, magistarski rad, doktorska disertacija, rad u časopisu, udžbenik, monografija, poglavlja u zbornicima i sl.), kao i na izveštaje o nastavnom i naučnoistraživačkom radu (stav 1.), te da se postupak utvrđivanja neakadenskog ponašanja predviđen ovim pravilnikom primenjuje na plagiranje, lažno autorstvo, izmišljanje i krivotvorenje rezultata i autoplagiranje (stav 2.). Iz predmeta osporenog Pravilnika proizlazi da se radi o opštem pravnom aktu koji ima procesnopravnu prirodu. Stoga se ne može zaključiti da je osporena odredba člana 9. Pravilnika prima facie nesaglasna sa odredbama člana 197. Ustava.

Međutim, Ustavni sud naglašava da se izloženo pravno stanovište odnosi samo na situacije kada je novodoneti opšti akt po svojoj sadržini isključivo procesnopravne prirode. To, po mišljenju Ustavnog suda, konkretno znači: 1) da novodoneti opšti akt ne "uvodi" u postupak odredbe materijalnopravne prirode koje prethodno nisu postojale u pravnom poretku; 2) da trenutak kada je postupak započeo "veže" za opšti akt kojim su u to vreme bila uređena pravila postupka; 3) da okončanje započetih postupaka odredi isključivo u odnosu na važeća pravila procesnopravne prirode. Po oceni Ustavnog suda, u slučaju da bilo koji od ova tri uslova nije ispunjen, osnovano se kao sporno može postaviti pitanje saglasnosti propisanog prelaznog režima i sa načelom vladavine prava iz član 3. Ustava, jer načelo vladavine prava kao jedno od osnovnih načela na kojima počiva svako demokratsko društvo u svojoj biti podrazumeva da pravni poredak svojim građanima garantuje pravnu sigurnost i predvidivost njihovih prava, obaveza i posledica nepostupanja u skladu sa propisanim pravnim normama.



Pristupajući razmatranju navedenog spornog pitanja, Ustavni sud je utvrdio sledeći činjenice od značaja za odlučivanje:

Osporeni Pravilnik o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova, koji je donet 2016. godine, ne sadrži odredbu da njegovim stupanjem na snagu prestaje da važi ranije doneti opšti akt Univerziteta kojim je bio uređen ovaj postupak, iz čega sledi da je postupak utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova ovim opštim aktom prvi put uređen. Navedenu činjenicu Sud je utvrdio i proverom opštih akata Univerziteta objavljenih u "Glasniku Univerziteta u Beogradu" u periodu od novembra 2007. godine, kada je objavljen prethodno važeći Kodeks profesionalne etike na Univerzitetu u Beogradu, do juna 2016. godine, kada je donet osporeni Pravilnik.

S obzirom na to da osporena odredba člana 9. Pravilnika uređuje okončanje postupaka koji su započeti pre stupanja na snagu Kodeksa i ovog pravilnika, Ustavni sud je utvrdio da je važeći Kodeks profesionalne etike Univerziteta u Beogradu donet 2016. godine i objavljen u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", broj 193/16. Njegovim stupanjem na snagu prestao je da važi Kodeks profesionalne etike na Univerzitetu u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", broj 137/07). Stoga je Ustavni sud ispitivao, prvo, da li je Kodeks iz 2007. godine predviđao pravila postupka za utvrđivanje njegovih povreda. Sud je utvrdio da je ranije važeći Kodeks imao svega 12 članova, kojima su: odredbama čl. 1. i 2. bili određeni ciljevi donošenja Kodeksa i "osnovna načela definisana Ustavom Republike Srbije koja su polazište svakog rada i delovanja na Univerzitetu"; zatim je odredbama člana 3. bio definisan sadržaj Kodeksa ("Etički kodeks sadrži moralna načela i načela profesionalne etike shodno kojima se ponašaju svi članovi akademske zajednice Univerziteta u svom profesionalnom i javnom delovanju."), krug lica na koje se Kodeks primenjuje i posebno je bilo određeno da "odluke donete u postupku primene Etičkog kodeksa deluju svojim autoritetom i mogu biti osnov za donošenje odluke u smislu Zakona o visokom obrazovanju."; odredbe člana 4. predviđale su pet osnovnih etičkih kanona ("u okviru kojih su propisani standardi ponašanja prilagođeni potrebama Univerziteta, kao i moralno neprihvatljivo ponašanje na Univerzitetu i u vezi s njim"); odredbama čl. 5. do 9. svaki od osnovnih etičkih kanona bio je detaljnije razrađen, uz navođenje, za svaki od njih, šta se (u okviru datog kanona) smatra moralno neprihvatljivim ponašanjem; odredbom člana 5. kojom je bio razrađen kanon 1. - Odnos prema profesiji, kao jedan od standarda koji su dužni da "ostvaruju" svi članovi akademske zajednice bilo je predviđeno "ispoljavanje intelektualnog poštenja", pri čemu je dalje bilo određeno da se "kao moralno neprihvatljivo ponašanje posebno izdvaja svaki oblik plagiranja radova i ideja učinjen od strane člana akademske zajednice", s tim što nisu bili određeni ni sadržina, ni oblici plagiranja; odredbe čl. 10. do 12. bile su označene kao "Završne odredbe". Kodeks nije sadržao mere za povredu propisanih kanona, odnosno za utvrđeno moralno neprihvatljivo ponašanje, nije uređivao postupak, niti organe i tela koji su nadležni za utvrđivanje povreda, odnosno za uređivanje postupka u kome se utvrđuje povreda.

Drugo pitanje koje je Ustavni sud razmatrao vezano je za utvrđivanje da li i u kojoj meri postoje razlike između Kodeksa iz 2007. godine i važećeg Kodeksa iz 2016. godine. U tom smislu, Sud je utvrdio da je Kodeks koji je na pravnoj snazi po obimu i sadržini znatno širi od prethodnog, pri čemu je cilj donošenja Kodeksa ostao isti - očuvanje dostojanstva profesije, unapređivanje moralnih vrednosti, zaštita vrednosti znanja i podizanje svesti o odgovornosti svih članova univerzitetske zajednice na Univerzitetu u Beogradu (član 1. stav 1.). Ustavni sud nalazi da je sa stanovišta ovog ustavnosudskog postupka potrebno ukazati na sledeće razlike. Prvo, Ustavni sud primećuje da važeći Kodeks ne sadrži odredbu o tome da odluke donete u postupku primene Kodeksa deluju svojim autoritetom i da mogu biti osnov za donošenje odluka u smislu Zakona o visokom obrazovanju, a iz koje je nedvosmisleno proizlazilo da odluka kojom je utvrđena povreda Kodeksa nema neposredno pravno dejstvo na prava, status i obaveze lica koje je povredilo moralna načela i načela profesionalne etike, odnosno sama po sebi ne proizvodi

pravne, već svojevrstne moralne posledice, ali može biti osnov za donošenje pravno obavezujuće odluke u skladu sa Zakonom. Sa druge strane, važeći Kodeks sadrži odredbu člana 3. prema kojoj postupci propisani Kodeksom ne predstavljaju zamenu za građanske, krivične, upravne, disciplinske i druge postupke koji su uređeni zakonima i opštim aktima Univerziteta i njegovih članica. Ustavni sud konstatuje da ni važećim Kodeksom nije propisan bilo kakav postupak, te je više nego očigledno da pretpostavljena namera donosioca Kodeksa da se odluka doneta u postupku utvrđivanja da li je učinjena povreda Kodeksa ne može smatrati presuđenom stvari u bilo kom drugom postupku, nije formulisana na pravno valjan način. Sledeća bitna razlika između ova dva akta je u tome što Kodeks iz 2007. godine kao moralno neprihvatljivo ponašanje navodi "svaki oblik plagiranja radova i ideja učinjen od strane člana akademske zajednice", s tim što, kao što je rečeno, nisu bili određeni ni sadržina, ni oblici plagiranja. Nasuprot tome, važeći Kodeks sadrži čak pet odredaba (čl. 21. do 25.) kojima se posebno definišu i uređuju plagiranje, lažno autorstvo, izmišljanje i krivotvorenje rezultata i autoplagiranje. Saglasno svojoj odredbi člana 1. stav 2. osporeni Pravilnik upravo uređuje postupak neakadenskog ponašanja za navedene povrede Kodeksa. Kao što je prethodno navedeno, ni važeći Kodeks ne uređuje postupak za utvrđivanje povreda, ne sadrži mere koje se mogu izreći zbog učinjene povrede, već jedino, odredbama čl. 36, 37. i 38. određuje "Organe i tela za sprovođenje Kodeksa".

Iz izloženog sledi da Kodeks nije, niti je bio opšti akt kojim je na bilo koji način uređivan postupak utvrđivanja neakadenskog ponašanja. Njegovu sadržinu i 2007. i 2016. godine čine isključivo odredbe materijalnopravne prirode. Takođe, osporeni Pravilnik je donet radi uređivanja postupka za povrede koje, za razliku od važećeg Kodeksa, Kodeksom iz 2007. godine, za koji se vezuje započinjanje postupka koji nisu okončani, nisu bile uređene ni na jasan, ni na celovit način.

Budući da osporena odredba Pravilnika predviđa da će se započeti postupci okončati, između ostalog, i po odredbama Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu, Ustavni sud je analizirao i ovaj opšti akt. Sprovedenom analizom Sud je utvrdio da opšti akt iz člana 9. osporenog Pravilnika više nije u pravnom poretku, jer je prestao da važi stupanjem na snagu Pravilnika o postupku utvrđivanja etičke odgovornosti na Univerzitetu u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u Beogradu", broj 229/21 od 27. oktobra 2021. godine), saglasno odredbi člana 24. tog pravilnika. Iako je već ova utvrđena činjenica od značaja za odlučivanje Suda, Ustavni sud je ispitao i činjenice vezane za opšti akt koji se navodi u osporenom članu 9. Pravilnika. Naime, istovremeno sa donošenjem osporenog Pravilnika i novog Kodeksa, Senat Univerziteta je 2016. godine doneo i opšti akt pod nazivom "Pravilnik o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu". Osnovni tekst Pravilnika je objavljen u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", broj 193/16, a njegove izmene i dopune u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", br. 199/17, 203/18 i 215/20. Mada sam naziv Pravilnika upućuje na to da se radi o opštem aktu čije odredbe imaju karakter poslovnika o radu označenih stručnih organa, sadržina Pravilnika nimalo ne odgovara njegovom nazivu. Ovo stoga što su upravo Pravilnikom o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu propisane mere za povredu Kodeksa i u potpunosti je uređen postupak po zahtevu za utvrđivanje povrede Kodeksa.

Vezano za propisivanje mera za povredu Kodeksa, odredbama člana 16. navedenog Pravilnika je bilo predviđeno: da su mere za povredu Kodeksa opomena, javna opomena i javna osuda (stav 1.); da se opomena izriče učiniocu povrede etičkih načela za koga se može očekivati da će pisano upozorenje bez objavljivanja dovoljno uticati na njega da više ne vrši povrede Kodeksa, kao i da se opomena unosi u evidenciju o izrečenim merama upozorenja, ali ne čini sastavni deo dosijea nastavnika, saradnika, istraživača, studenta i zaposlenog (stav 2.); da se javna opomena izriče učiniocu povrede Kodeksa za koga se može očekivati da će mera objavljivanja dovoljno uticati na njega da više ne vrši povrede Kodeksa, kao i da se javna opomena objavljuje na sednici nastavno-naučnog veća fakulteta, odnosno

naučnog veća instituta i Saveta fakulteta na kome je učinilac povrede Kodeksa zaposlen ili studira (stav 3.); da se javna osuda izriče učinioocu povrede Kodeksa za koga se može očekivati da će mera objavljivanja dovoljno uticati na njega da više ne vrši povrede Kodeksa, kao i da se javna osuda objavljuje na sednici Saveta i Senata Univerziteta, na sednicama nastavno-naučnih veća, odnosno naučnih veća svih članova Univerziteta, na sednici Saveta fakulteta na kome je zaposlen, u "Glasniku Univerziteta u Beogradu", kao i na oglasnim tablama i internet strani Univerziteta (stav 4.); da o vrsti mere iz stava 1, ovog člana odlučuje nadležni organ za vođenje postupka (stav 5.); da se oblik i visina mere iz ovog člana određuju u zavisnosti od - 1) težine učinjene povrede kao i štete koja je naneta ugledu Univerziteta i njegovih članica i 2) aktivnosti koje je učinilac predložio da će preduzeti u svrhu otklanjanja posledica povreda Kodeksa (stav 6.). Odredbama člana 17. navedenog Pravilnika bila je određena svrha mera tako što je bilo predviđeno da izricanje mera iz člana 16. ovog pravilnika predstavlja izraz neslaganja akademske zajednice sa nedopuštenim ponašanjem iz Kodeksa, kao društveno neprihvatljivim postupanjem, te da mere imaju za prvenstveni cilj bezuslovno ograđivanje Univerziteta i njegovih članica od navedenog ponašanja, kao i upućivanje poruke najširoj javnosti da su takvi oblici ponašanja neprimereni članovima akademske zajednice (stav 1.), dok je stavom 2. istog člana bilo propisano da odgovornost učinioaca ne utiče na njegovu eventualnu odgovornost po drugim osnovima.

Ustavni sud je iz navedenih odredaba nesumnjivo utvrdio da mere za povredu Kodeksa koje su bile propisane Pravilnikom o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu nisu imale karakter pravne, već moralne sankcije i da izricanje bilo koje od propisanih mera, samo po sebi, nije proizvodilo pravne posledice vezane za zvanje, naučni naziv ili radnopravni status lica kome je izrečena mera.

Iz odredaba kojima je bio uređen postupak po zahtevu za utvrđivanje povrede Kodeksa (čl. 10. do 15. Pravilnika) proizlazi da se saglasno odredbama ovog opšteg akta pokretao i sprovodio postupak i da se odlučivalo o svim povredama Kodeksa, osim o povredama koje se odnose na plagiranje, lažno autorstvo, izmišljanje i krivotvorenje rezultata i autoplagiranje, a za koje povrede je donet poseban Pravilnik koji je osporen pred Ustavnim sudom. Međutim, iako se za ostale povrede Kodeksa sprovodio postupak propisan odredbama Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu i uprkos tome što je taj pravilnik na opšti način uredio mere koje se mogu izreći za povrede Kodeksa, a koje, kao što je rečeno, nisu mogle da proizvedu neposredne pravne posledice po lice kome su izrečene, osporeni Pravilnik je: 1) suštinski izmenio karakter jedne od mera koja se može izreći - javne osude (koja se izriče učinioocu povrede Kodeksa za koga se može očekivati da će mera objavljivanja dovoljno uticati na njega da više ne vrši povrede Kodeksa), pretvarajući je u kaznenu sankciju koja dovodi do gubitka zvanja ili gubitka naučnog naziva doktora nauka, a posledično i do prestanka radnog odnosa ako se radi o licu koje je u radnom odnosu na visokoškolskoj ustanovi i 2) izašao izvan okvira predmeta uređivanja određenog samim tim pravilnikom, tako što je propisao da se postupak oduzimanja zvanja pokreće protiv svih lica kojima je izrečena mera javne osude za povredu Kodeksa, dakle bez obzira na to povodom koje povrede Kodeksa je mera javne osude izrečena.

Konačno, imajući u vidu da osporena odredba člana 9. Pravilnika uređuje okončanje postupaka koji su započeti pre stupanja na snagu ne samo Kodeksa, već i ovog pravilnika, Ustavni sud je ispitivao da li se odredbama tog pravilnika uređuju i neka pitanja koja imaju materijalnopravni karakter. U tom smislu, Ustavni sud je našao da mere za povredu Kodeksa (opomena, javna opomena i javna osuda), od trenutka uvođenja u sistem akademske zajednice pa do danas predstavljaju mere koje su prvenstveno usmerene na jačanje etičkog ponašanja u okvirima akademske zajednice, odnosno one nemaju karakter pravne sankcije. Iznetu ocenu Ustavnog suda potvrđuje i odredba člana 4. stav 1. novodonetog Pravilnika o postupku utvrđivanja etičke odgovornosti na Univerzitetu u Beogradu ("Glasnik Univerziteta u

Beogradu", broj 229/21), kojom je određena svrha izricanja mera istovetna odredbi člana 17. Pravilnika o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu od 2016. godine. Osim postizanja ove svrhe, izrečene mere do 2016. godine nisu imale nikakvo pravno dejstvo na statusna pitanja lica kojima je mera izrečena. Međutim, osporenim Pravilnikom jedna od predviđenih mera za povredu Kodeksa - javna osuda, pretvorena je u pravni osnov za gubitak zvanja, odnosno za gubitak stečenog naučnog naziva doktora nauka. Štaviše, kao što je prethodno istaknuto, izrečena mera javne osude posledično direktno dovodi i do prestanka radnog odnosa na visokoškolskoj ustanovi, licu kome je zbog te mere oduzeto zvanje nastavnika, odnosno saradnika ili naučni naziv doktora nauka. Stoga je Ustavni sud utvrdio da i odredbe osporenog Pravilnika, koji je prvi put donet 2016. godine, sadrže odredbe koje po svojoj pravnoj prirodi ne spadaju u procesne norme, već u norme materijalnog prava.

Na osnovu svega prethodno utvrđenog, Ustavni sud je ocenio:

- da sam osporeni Pravilnik u odnosu na koji se ceni trenutak započinjanja postupka koji nije okončan i primenom čijih odredaba, između ostalog, započeti postupci treba da se okončaju, sadrži i odredbe koje su po svojoj prirodi materijalnopravnog karaktera, a koje nisu postojale u pravnom poretku pre njegovog stupanja na snagu;
- da je Kodeks profesionalne etike kao drugi opšti akt u odnosu na koji se ceni započinjanje postupka i na osnovu čijih odredaba započeti postupci treba da se okončaju u celini opšti akt materijalnog, a ne procesnog prava, te stoga po svojoj pravnoj prirodi ne može biti opšti akt koji je od uticaja na okončanje započetih postupaka;
- da važeći Kodeks iz 2016. godine sadrži povrede koje nisu bile predviđene Kodeksom koji je bio na pravnoj snazi do 2016. godine, odnosno da na drugačiji i sveobuhvatniji način uređuje povrede koje se odnose na neakademsko ponašanje u izradi pisanih radova;
- da Pravilnik o radu etičkih komisija i Odbora za profesionalnu etiku Univerziteta u Beogradu iz 2016. godine, čijom primenom treba da se okončaju započeti postupci nije više u pravnom poretku.

Na temelju prethodno iznetih ocena, a nakon detaljne analize celokupnog pravnog okvira koji je relevantan za odlučivanje o spornom pitanju, Ustavni sud je utvrdio da osporena odredba člana 9. Pravilnika o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova nije u saglasnosti sa načelom vladavine prava iz člana 3. Ustava i sa principom zabrane povratnog dejstva zakona i opštih akata iz člana 197. Ustava.

S obzirom na to da je da je u toku sprovedenog prethodnog postupka pravno stanje potpuno utvrđeno i prikupljeni podaci pružaju pouzdan osnov za odlučivanje, Ustavni sud je, saglasno odredbi člana 53. stav 3. Zakona o Ustavnom sudu, bez donošenja rešenja o pokretanju postupka, odlučio kao u tački 2. izreke.

Ustavni sud dodatno naglašava da je celovito uređivanje pitanja akademske čestitosti, a što svakako podrazumeva adekvatno sankcionisanje neakademskog ponašanja, od posebnog značaja ne samo za Univerzitet u Beogradu, već za društvo u celini, ali ukazuje da upravo zbog demokratskog razvoja društva ova pitanja moraju biti uređena na ustavnopravno utemeljen način.

S obzirom na to da je Ustavni sud u ovom predmetu doneo konačnu odluku, to je, saglasno članu 56. stav 3. Zakona o Ustavnom sudu, odbacio zahteve za obustavu izvršenja pojedinačnih akata, odnosno radnji preduzetih na osnovu osporenih odredaba Pravilnika, kako je rešeno u tački 3. izreke.

## VIII

Saglasno svemu izloženom, Ustavni sud je, na osnovu odredaba člana 42a stav 1. tačka 2), člana 45. tač. 1) i 4) i člana 46. tačka 3) Zakona o Ustavnom sudu i člana 89. Poslovnika o radu Ustavnog suda ("Službeni glasnik RS", broj 103/13), doneo Odluku kao u izreci.

Na osnovu člana 168. stav 3. Ustava, naslov iznad člana 133. u delu koji glasi: "i povrede Kodeksa" i odredbe člana 133. st. 4. i 5. Statuta Univerziteta u Beogradu, navedenog u tački 1. izreke, i naslov iznad člana 8. koji glasi: "Postupak oduzimanja zvanja zbog izrečene mere javne osude za ostale povrede Kodeksa" i odredbe čl. 8, 8a i 9. Pravilnika o postupku utvrđivanja neakademskog ponašanja u izradi pisanih radova, navedenog u tački 2. izreke, prestaju da važe danom objavljivanja Odluke Ustavnog suda u "Službenom glasniku Republike Srbije".

Broj IUo-107/2020

Predsednik Ustavnog suda,  
Snežana Marković, s.r.